

No val a badar

Com es diu, en català, ‘venirse arriba’? I ‘trasnochar’? Són preguntes que, de tant en tant, ens fan als professors de català els companys d’altres matèries. I no sempre tenim una resposta del tot precisa en forma de traducció literal, perquè de vegades no existeix. Automàticament, en aquests casos, t’exposes a la mirada condescendent de qui t’ha fet la consulta, que deixa entreveure que el català és una llengua de segona, una llengua pobre que no té expressions precises per a segons quins contextos de comunicació. No com altres llengües amb centenars de milions de parlants, que gaudeixen d’una riquesa incommensurable perquè, ja se sap, són llengües importants de veritat. Aleshores, gairebé com si demanessis disculpes, intentes explicar els mots i locucions de vegades només poden tenir una traducció aproximada a altres llengües. I això passa del castellà al català, però també a la inversa i en relació a qualsevol altra llengua, perquè totes les llengües (també el català, naturalment) tenen mots intraduïbles.

La reflexió m’ha vingut al cap tot llegint el llibre *No val a badar* (Rosa dels vents, 2023), del filòleg i cap d’estil de Vilaweb Jordi Badia i Pujol. Amb voluntat divulgativa i reflexiva, Badia repassa “més de cents

mots catalans intraduïbles”. D’entrada, deixa clar que tots els mots es poden traduir, però és cert que totes les llengües tenen paraules i locucions difícils de traslladar a altres llengües amb tots els seus matisos. Fixem-nos, si no, què passa amb eixugar, encetar, esma, festejar, galdós, plegar, déu-n’hi-do, aclucar, fer un cop de cap, escalivar o anxovat. Ni en castellà, ni en francès, ni en italià (per esmentar les tres llengües romàniques més o menys properes amb què Badia acostuma a fer la prova) existeixen traduccions precises d’aquests mots. El llibre analitza els matisos de cada cas, en repassa l’etimologia, posa exemples d’ús de cadascun i ho rebla cada vegada amb una síntesi final. Feu la prova. Cada cop que algú posi en qüestió la riquesa lèxica del català exhibint expressions o paraules castellanes difícils de traduir, com ‘chapuza’ o ‘chanchullo’, rebateu-ho amb algunes de catalanes com ‘això rai’, ‘tururut viola!’ o ‘apamar’ i demaneu com es diuen aquestes expressions en castellà, o en francès, o en anglès, o en qualsevol altra llengua. Al capdavall, posareu en evidència el prejudici segons el qual el català és una llengua de recorregut limitat i, de retruc, la vostra autoestima com a parlants en sortirà reforçada. Una llengua capaç de crear compostos tan expressius com somiatruïtes o el més recent pessigavidres (que demostra que “la genuïtat no va lligada per força amb l’antiguitat”) no és una llengua per sentir-se acomplexat. Ni de bon tros!

